

Ukraina ja asevaraisen turvallisuuden haaksirikko

Jyrki Käkönen¹

Keskustelutekstissään ”Nato-jäsenyys ja turvallisuuspolitiikan etiikka” professori Sami Pihlström (2022) yrittää eettisin argumentein perustella, miksi nykyisessä maailmantilanteessa jopa pasifistin tulisi hyväksyä Suomen Nato-jäsenyys ja sitä kautta ilmeisesti myös asevarainen turvallisuus. Vaikka en pidä itseäni ehdottomana pasifistina, eivät Pihlströmin esittämät perustelut saa minua käännytettyä asevaraisen turvallisuuden ja sitä kautta Suomen Nato-jäsenyyden kannattajaksi.

Isäni toiveena oli, että minusta tulisi Suomen armeijan upseeri. Tuo mahdollisuus avautui minulle asevelvollisuuden jälkeen kesällä 1965, kun minut hyväksyttiin silloiseen kadettikouluun tai oikeastaan merikadetiiksi merisotakouluun. Kenties asevelvollisuusajan kokemukset olivat yksi tekijä, että kadettikoulun sijaan hakeuduin yliopistoon opiskelemaan yhteiskuntatieteitä. Mielenkiintoni kohdistui kansainväliseen politiikkaan, vaikkei sitä vielä tuolloin Turun yliopistossa voinut varsinaisesti opiskella.

Opiskeluvuosien maailmanpolitiikan tapahtumat 1960-luvun lopulla ja 1970-luvun alussa ja omat mielenkiintoni kohteet muovasivat minusta rauhantutkijan. Pasifisti en kuitenkaan ollut. Katsoin, että on olemassa oikeutettua väkivaltaa, kuten siirtomaavallan vastainen vapautustaistelu tai diktatuurin kaataminen ase-in. Näiden aiheiden käsitteleminen myöhemmin niin omassa tutkimuksessani kuin opetuksessakin muutti vähitellen käsityksiäni. Väkivallan ja aseellisen voiman käyttöä poliittisiin päämääriin ei voi vastustaa, ellei suhtaudu samoin kaikkeen poliittiseen väkivaltaan.

Olen 1960-luvulta lähtien osallistunut lukuisten sotien, asevarustelun ja totalitaaristen hallintojen vastaisiin mielenosoituksiin. Vaikka Pihlström avaa henkilökohtaisen puheenvuoronsa sodan vastaisiin kamppailuihin osallistumisella ja vaikka vastustan itsekin Venäjän Ukrainassa käymää sotaa, en silti ole valmis kääntämään kelkkaani ja laskemaan myötämäkeen Naton ja Yhdysvaltain ydinaseiden suojassa. Sen sijaan näen Ukrainan sodan jälleen yhtenä osoituksena asevaraisen turvallisuuden epäonnistumisesta.

Tunnustan heti, että omat vahvuuteni eivät ole filosofiassa. Voi olla, että puhtaasti filosofisesta näkökulmasta Pihlströmin argumentit kestävät kriittisen tarkastelun, vaikkeivat ne minua vakuutakaan. Uskoisin, että omat vahvuuteni ovat maailmanpolitiikan tuntemuksessa. Siltä pohjalta rohkenen sanoa, että olisi ehkä hyvä tuntee myös kansainvälistä politiikkaa ja sen realiteetteja, kun ryhtyy puolustelemaan Suomen Nato-jäsenyyttä ja yrittää myydä sitä eettisin perustein myös pasifisteille.

Pihlström yrittää vetää Naton ja Yhdysvaltain politiikan kritiikiltä maton alta todetessaan, että emme tietenkään voi jakaa kaikkia perusteluja, joilla Nato-maat ja Yhdysvallat ovat oikeuttaneet operaatioitaan. Johdonmukaisesti tämä tarkoittanee myös sitä, että emme voine

1 YTT, emeritusprofessori, <jyrkikkn@gmail.com>

myöskään hyväksyä noita operaatioitakaan. Tässä yhteydessä onkin hyvä muistaa, mihin niin Yhdysvaltain kuin Natonkin sotilaallista voimaa on käytetty.

Yhdysvaltain väestö on vain neljä prosenttia maapallon koko väestöstä, mutta sen sotilasmenot ovat 40 prosenttia maailman kaikista sotilasmenoista. Tuolla ylivoimalla on säilytetty koloniaalinen epäoikeudenmukainen maailmanjärjestys ja valkoisen kristillisen maailman ylivalta. Tuota sotilaallista voimaa on käytetty eri puolilla maapalloa kansan valitsemien hallitusten kaatamiseen ja sotilashallintojen pystyessä pitämiseen – ei suinkaan aina ihmishenkien tai oikeusvaltion suojelemiseen.

En kuitenkaan kiistä, etteikö länsiyhteisö myös suojele ihmishenkiä, yksilön vapauksia, avointa yhteiskuntaa ja oikeusvaltiota. Mutta se ei välttämättä tee sitä noiden arvojen vuoksi, vaan siksi ja silloin kun niiden puolustaminen palvelee lännen omia valtapoliittisia etuja. On myös tekopyhää väittää, että Naton jäsenenä olisimme liitossa, joka suojelee vähemmistöjen oikeuksia. Eivätköhän nuo vähemmistöjen oikeudet ole edelleen toteutumatta niin Yhdysvalloissa kuin monissa muissakin Naton jäsenmaissa. Ja sitä paitsi näyttää siltä, että jatkuva konservatismivallankumous² uhkaa jo saavutettuja vähemmistöoikeuksia eri puolilla Nato-maita.

Vaikka uskon länsimaisiin arvoihin, kuten yksilön vapaus, ihmisoikeudet, tasa-arvo ja demokratia, en ole valmis hyväksymään ajatusta niiden universaaliudesta. En myöskään ole vakuuttunut, että Ukrainan sodassa olisi kysymys länsimaisten arvojen puolustajien ja niitä tuhoavien välisestä ristiriidasta. Näin toki voidaan yhdistää tuo mystinen länsi³ tukemaan Ukrainaa. Silti ei ole syytä kääntää selkäänsä siltä tosiasialta, että kyse ideaalin maailman sijaan on puhtaasta valtataistelusta eli siitä, kuka asettaa arvot ja normit maailmanjärjestelmälle ja kenen etuja nuo normit palvelevat (ks. esim. Hobson 2012; van der Pijl 2014). Ukrainassa Yhdysvallat ja Nato taistelevat Venäjää vastaan ehkä viimeiseen ukrainalaiseen.⁴ Lännen ja Venäjän välisen valtataistelun yksi ulottuvuus on kylmän sodan päättymisestä lähtien ollut Naton laajeneminen itään kohti Venäjän rajoja. Nato ei ole rauhanjärjestö, eikä sen jäsenyys myöskään vahvista Euroopan turvallisuutta, saati sitten maailmanrauhaa. Laskevana suurvaltana Venäjä kipuilee juuri Naton laajenemisen vuoksi (ks. Juutinen & Käkönen 2016).⁵ Niin maailmanhistoria kuin kansainvälisen politiikan teoritkin kertovat, että valtataistelussa häviöllä oleva osapuoli on riskeistä huolimatta halukas aloittamaan sodan, kuten Venäjä on nyt tehnyt Ukrainassa.

Pihlströmin puheenvuoron yksi dilemma löytyy yhden väkivallan oikeuttamisesta toista väkivaltaa vastaan. Vastustettaessa pahaa ja viattomien kärsimystä ei voi välttyä toimimasta

2 Lainaan tämän ajatuksen konservatiivisesta vallankumouksesta libanonilaisranskalaiselta Amin Maloufilla (2021), joka katsoo tuon vallankumouksen alkaneen maailmanlaajuisesti jo vuosien 1978/1979 ympärillä erilaisina versioina ja erilaisissa muodoissa.

3 Käytän tässä nimenomaan käsitettä mystinen länsi, koska lännellä on niin monia merkityksiä riippuen siitä, käytetäänkö sitä maantieteellisenä, kulttuurisena, sivilisaatioperäisenä tai poliittisena käsitteenä. Niinpä se tässäkin on ymmärrettävä epämääräisenä ja viittaavan lähinnä transatlanttiseen kristilliseen yhteisöön, joka katsoo sivistyksellisten juuriensa palautuvan antiikin Kreikkaan.

4 Näin asian esittää muun muassa intialainen tutkija Lakshmi M. Puri (2022).

5 Tuon vuonna 2016 ilmestyneen kirjan toisena kirjoittajana on jopa masentavaa todeta, että maailmanjärjestyksen muutosta koskevassa analyysissämme on tavallaan sisällä käsikirjoitus Venäjän aloittamaan hyökkäyssotaan Ukrainassa. Tämä tarkoittaa sitä, että tämä katastrofi oli nähtävissä jo silloin, mutta pelottavaa on, ettei sitä haluttu estää. Päinvastoin molemmiin puolin tuettiin sotaan joutumista.

väärin. Toisin sanoen pasifisti toimii väärin, kun asettuu sivusta katsomaan ukrainalaisten karsimysnäytelmää, eikä tue sen päättämistä asein. Mutta eikö ole yhtä lailla väärin mahdollisen ydinsodan pelossa antaa ukrainalaisten taistella lännen puolesta pahaa Venäjää vastaan ja antaa Ukrainan heikentää Venäjää globaalissa valtataistelussa uhraamatta ainuttakaan Nato-maiden sotilasta. Tässä kohtaa onkin hyvä esittää retorinen kysymys, onko vilpittöntä ja hyvää väkivaltaa olemassa.

Edellä esitetyllä en kuitenkaan tarkoita, etteikö Suomen tulisi tässä sodassa tukea hyökkäyksen kohteeksi joutunutta Ukrainaa. Se on Suomelta hyväksyttävä valinta, ja itse asiassa sitä Suomelta YK:n jäsenenä järjestön peruskirja edellyttää. Ukrainan tukeminen ei siis edellytä Suomelta Naton jäsenyyttä, eikä tuon jäsenyyden vastustaminen tarkoita, että samalla vastustaisi Suomen Ukrainalle antamaa apua, vaikka Pihlström onnistuu tuollaisen kytkennän tekemään. Minun on vaikea ymmärtää tuon kytkennän logiikkaa, mutta se voi johtua heikosta filosofian asiantuntemuksestani.

Yksi häkellyttävien Pihlströmin esittämistä Suomen Nato-jäsenyyttä puoltavista argumenteista on se, että nyt on oikea hetki liittyä Natoon, kun Donald Trump ei ole enää Yhdysvaltain presidentti. Tuo argumentti yhtäältä nostaa pintaan sen, että Nato on ensisijaisesti juuri sitä, mitä Yhdysvallat ja sen johto haluaa sen olevan. Samalla tuon argumentin takana piilee uhka, että meidän ihailemamme liberaali demokratia voi nostaa valtaan henkilöitä, jotka eivät juuri piittaa muusta kuin omista intresseistään ja jotka pahimmillaan voivat tuhota koko demokratian. Mitä pitäisi tehdä sitten, kun Trump tai joku muu hänen kaltaisensa mahdollisesti nousee uudelleen Yhdysvaltain presidentiksi?

Miten ylipäätään rauhanliikkeeltä voisi odottaa sen tunnustamista, että Nato tai joku muu sen kaltainen puolustus- tai sotilasliitto voisi turvata maailmanrauhan, kuten Pihlström tekstissään odottaa? Kun katsotaan maailmanhistoriaa, niin herää kysymys, milloin asevarustelu tai sotilasliitto ovat turvanneet ihmiskunnalle rauhan. Sen sijaan historia kyllä kertoo, että sotilasliitot ja asevarustelu ovat mahdollistaneet uusien sotien käymisen. Toki samaan hengenvetoon on myönnettävä, ettei maailmanlaajuinen rauhanliikekään ole toistaiseksi onnistunut tuomaan rauhaa maapallollemme, kun jatkuvasti löytyy niitä, jotka uskovat, että aseina voidaan saavuttaa merkittäviä etuja tai ainakin estää vastapuolta saavuttamasta niitä.

Rauhantutkijan ja jonkunlaisen pasifistin näkökulmasta rauha voidaan saavuttaa vain rakentamalla rauhaa eikä varustautumalla seuraavaan sotaan kuten Immanuel Kant esitti jo vuonna 1795. Siksi en voi asettua yleensä enkä erityisesti Naton siipien suojassa aseina puolustamaan länsimaisia arvoja saati niiden pakottamista muille. Sen sijaan katson, että Kantin kestävä rauhan ajatuksen nimissä pitää jatkaa kamppailua demokratian, ihmisoikeuksien, tasa-arvon, vähemmistöjen oikeuksien ja rauhan puolesta. Nato ja Suomen Natoon liittyminen ei ikävä kyllä edistä näiden tavoitteiden saavuttamista, saati sitten ilmastomuutoksen torjumista.

Lopuksi voinkin yhtyä Pihlströmin ajatukseen, että rationaalisen ihmisen tulee tunnustaa maailman tola. Juuri siksi rationaalisen ihmisen tuleekin pyrkiä erilaisten liikkeiden, kuten rauhanliikkeen, mukana muutama tuota tolaa, eikä ryhtyä susien tavoin ulvomaan susien

joukossa. Asevaraisen turvallisuuden logiikassa valitettavasti on aina niin, että yhden turvallisuuden vahvistaminen heikentää toisen turvallisuutta.

Liitän tähän loppuun 1960-luvun loppupuolella kirjoittamani runon, millä haluan ilmaista oman maailmankatsomukseni pitkäjänteisyyttä ja sitä, etten koe maailman ympärilläni muuttuneen niin, että minun olisi muutettava omaa vakaumustani. Runo on julkaistu Palladium-kirjojen ensimmäisenä koronakeväänä 2020 ilmestyneessä runokokoelmassani *Paikani maailmassa*.

Poliitikot
valtioiden päämiehet
hallitukset
Kertokaa minulle
miksi lähetätte nuorukaisia
sotaan taistelemaan
Kertokaa minulle
miksi he tappavat
miksi he kuolevat
Sanokaa se niin
että minäkin uskon
että tietäisin miksi kuolen
Mutta älkää valehdelko
jumalan ja uskonnon
Älkää väittäkö
isänmaan ja vapauden
Mitä on vapaus
joka vaatii tappamaan
tai kuolemaan
Minkä arvoinen on isänmaa
joka tapattaa poikansa
tulevaisuutensa
Valehdelkaa minulle
että he taistelevat ihmisyyden
ja paremman maailman vuoksi
Kertokaa se niin
että teitä uskotaan
Mutta jos ette osaa sitä
en halua taistella
Eikä teilläkään ole oikeutta
lähettää miehiä
sotaan
Kutsukaa heidät kotiin
antakaa heille työkaluja
pankaa heidät rakentamaan
Sillä vain he pystyvät työhön
opettakaa heitä
ja he näyttävät
ettei sotia tarvita

Lähteet

- Hobson, John (2012): *The eurocentric conception of world politics: Western international theory, 1760–2010*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Juutinen, Marko & Jyrki Käkönen (2016): *Blokkien paluu. BRICS maiden nousu, USA ja Suomi*. Helsinki: Into kustannus.
- Käkönen, Jyrki (2020): *Paikkani maailmassa. Runoja vuosilta 1966–1969*. Nokia: Palladium Kirjat.
- Maalouf, Amin (2021): *Sivilisaatioiden haaksirikko*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura/Niin&Näin.
- Pihlström, Sami (2022): ”Nato-jäsenyys ja turvallisuuspolitiikan etiikka”. *Kosmopolis*, 52(2), 119–130.
- van der Pijl, Kees (2014): *The discipline of western supremacy: Modes of foreign relations and political economy*. Vol. III. Lontoo: Pluto Press.
- Puri, Lakshmi M. (2022): *The Russia-Ukraine war: The last crises to break the UN camels back*. Special Report No. 190. New Delhi: Observer Research Foundation.